

Effekten av samhandling og gjensidighet

En casestudie om bruk av samhandling og gjensidighet som virkemiddel i kurs

University of
Stavanger

Bachelor i sosiologi
Universitetet i Stavanger

Stig Fagerland
Emma Emilie Inversini

Lvert dato: 13.05.2024

Antall ord: 9352

Sammendrag

I dette forskningsprosjektet ønsker vi å vise hvorfor samhandling og gjensidighet er viktig for toveiskommunikasjon. Vår problemstilling er «Hvorfor blir samhandling og gjensidighet skapt og brukt i et kurs om brannvern og beredskap?». For å svare på problemstillingen har vi først beskrevet ulike tilnærminger til risiko og presentert risikokommunikasjon både gjennom et historisk og teoretisk perspektiv. Lekfolk og eksperter har gjerne og ofte ulik forståelse av risiko, derfor er det viktig med god risikokommunikasjon for å minske denne forskjellen. Videre tar oppgaven for seg teorien om rasjonelle valg og bytteteorien, som tar for seg nytte av bytter og gjensidighetsprinsippet. Gjensidighetsprinsippet ligger til grunn for utveksling av erfaringer og kunnskap. Etablering av samhold og solidaritet er fundamentet for at premissene om gjensidighetsprinsippet skal etableres og eksistere i en gruppe. Et viktig funn var kursleder sin bruk av humor og hvor viktig del av kurset dette ble. Dette overrasket oss som forskere. Oppgaven konkluderer med at bruk av samhandling og gjensidighetsprinsippet er viktige verktøy i kurssammenheng for å oppnå god kommunikasjon mellom kursleder og deltakere.

Forord

Vi vil rette en stor takk til vår informant i Rogaland Brann og Redning IKS for at vi har fått muligheten til å observere hen på arbeidsplassen og at hen har vært villig til å la seg intervju. Informanten har vært svært hjelpsom med å gjøre det mulig for oss å studere temaet vi ønsket. Vi vil også takke vår veileder som har vært til stor hjelp og kommet med gode refleksjoner gjennom hele denne prosessen. Til sist vil vi takke hverandre for et godt samarbeid og gode diskusjoner.

Innholdsfortegnelse

1.0 Innledning	2
2.0 Teori	4
2.1 Risiko og risikopersepsjon.....	4
2.2 Realisme	4
2.3 Det tekniske-økonomisk perspektivet	4
2.4 Det psykologiske perspektivet	5
2.5 Sterk konstruktivisme.....	5
2.6 Svak konstruktivisme.....	6
2.7 Risikokommunikasjon	6
2.8 Teorien om rasjonelle valg	8
2.9 Handling og kommunikativ handling	10
3.0 Metode	11
3.1 Fremgangsmåte	11
3.2 Observasjoner.....	12
3.3 Spørreundersøkelsene.....	13
3.4 Semistrukturerte intervju	13
3.5 Reliabilitet og validitet	14
3.6 Metoderefleksjoner	15
4.0 Funn	16
4.1 Spørreundersøkelse 1.....	16
4.2 Spørreundersøkelse 2.....	17
4.3 Våre observasjoner	19
5.0 Drøfting	20
6.0 Konklusjon	27
Referanseliste	29
Vedlegg 1.....	31
Vedlegg 2.....	33
Vedlegg 3.....	34

1.0 Innledning

Brann og beredskap er noe som berører alle, enten dette er på arbeidsplassen, i hjemmet eller hvor en måtte ferdes. Vi tilbringer store deler av vårt voksne liv enten på arbeidsplassen eller i hjemmet. I dette forskningsprosjektet skal vi undersøke hvordan et kurs om brann og beredskap rettet mot arbeidsplassen gjennomføres, og hvilke verktøy som blir anvendt på kurset for å skape samhandling og gjensidighet. Kurset blir holdt av Rogaland Brann og Redning IKS (heretter kalt RBR) som er eid av kommunene Gjesdal, Klepp, Kvitsøy, Sola, Randaberg, Stavanger, Strand og Time (Rogaland brann og redning IKS, 2024). RBR er et IKS som betyr at det er et interkommunalt selskap. Visjonen til RBR er «*sammen for en trygg og sikker fremtid*» (Rogaland brann og redning IKS, 2024). RBR har grunnleggende brannvernkurs som alle bedrifter kan kjøpe for sine ansatte, målgruppen er dog kommunalt ansatte. På nettsiden til RBR står det følgende om kurset «*et brannvernkurs kan hjelpe deg med å forstå hvordan man kan forebygge situasjoner hvor brann kan oppstå*» (Rogaland brann og redning IKS, 2024). I kursbrosjyren står det at kurset skal arbeide mot en handlingsplan, holdninger og motivasjon, brannforebyggende arbeid, brannteori samt inneholde en praktisk øvelse (Rogaland brann og redning IKS, 2024). Store deler av kursets innhold er relatert til hjemmet, selv om dette er et kurs som er for arbeidstakere og arbeidsgivere. Så hvorfor er dette så viktig? 80 prosent av alle branner skjer i hjemmet (DSB, 2024). I 2023 omkom 34 personer i brann, hvorav 24 var menn og 10 var kvinner. Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap (DSB) sine registreringer av omkomne i boligbrann siden 1979, viser at dette er lavere enn de fleste tidligere år. Allikevel er det 34 for mange.

På dette kurset skal vi undersøke hvordan kursleder kommuniserer, samhandler med deltakere og hvordan deltakerne finner nytteverdi av å kommunisere med hverandre. Selv om temaet på kurset vi studerer handler om brann og beredskap, er ikke dette temaet hovedfokuset i denne oppgaven. Vi skal hovedsakelig undersøke kommunikasjonen og samhandlingen i kurset. Oppgaven er gjennomført som en casestudie hvor vi tar utgangspunkt i kurset til RBR. For å studere og samle inn informasjon om kurset og deltakerne, vil vi bruke tre ulike metoder for innsamling av data. Vi ønsker å se på hvordan budskapet blir formidlet og hvordan deltakere og kursledere utveksler og bytter kunnskap med hverandre. Gjennom å studere dette ønsker vi

å se hvorfor samhandling skapes, og hvilken betydning gjensidighet har for kurset. I oppgaven skal vi undersøke viktigheten av risikokommunikasjon, og hvordan eksperter bruker ulike metoder for å kommunisere og påvirke lekfolk. Vi vil også studere deltakernes risikopersepsjon og deres holdninger til brann og beredskap. Med dette som bakgrunn er vår problemstilling:

Hvorfor blir samhandling og gjensidighet skapt og brukt i et kurs om brannvern og beredskap?

For å kunne gi et svar på dette har vi laget to forskningsspørsmål:

1. Hvilke virkemidler kan brukes for å endre kursdeltakere sin risikopersepsjon og holdninger til brannsikkerhet og beredskap?
2. 80 prosent av alle branner starter i hjemmet, Hvorfor bruker eksperter dette til å kommunisere brannsikkerhet på arbeidsplassen og hvorfor er dette viktig?

I kapittel 2 vil vi gjøre rede for de teoriene vi mener er relevant for problemstillingen. I tillegg til å presentere og anvende sosiologiske teorier, vil vi også bruke teorier fra samfunnssikkerhet for å redegjøre for og anvende begreper som risiko, risikopersepsjon og risikokommunikasjon da dette er relevant for problemstillingen. Selv om disse begrepene hører hjemme i forskningen på samfunnssikkerhet, kan sosiologiske perspektiver bidra med å forstå hvordan dette fungerer og kan utvikles i samfunnet. Flere teorier innen risikofaget bygger på sosiologisk tenkning, dermed kan sosiologien bidra med å gi en alternativ forståelse av risiko. I kapittel 3 vil vi presentere metodene vi har brukt for innsamling av data. Kapitlet inneholder også refleksjoner rundt metodevalg, reliabilitet og validitet. I kapittel 4 presenterer vi funnene vi har gjort gjennom innhenting av data. Videre i kapittel 5 vil vi drøfte og analysere disse funnene i lys av teorien som blir redegjort for i teorikapitlet. I konklusjonen oppsummer vi drøftingen og svarer på hvorfor det er viktig å skape samhold og gjensidighet i et kurs.

2.0 Teori

2.1 Risiko og risikopersepsjon

For å forstå begrepet og definisjonen av risiko er det viktig å være bevisst på hvilken forståelse som legges til grunn. Innen risikofaget finnes det flere måter å forstå risiko på. Det skilles mellom tilnærmingene og ytterpunktene realistiske og konstruktivistiske perspektiver på risiko, vi vil nå presentere disse.

2.2 Realisme

Den realistiske tilnærmingen, også forstått som det “teknisk-økonomisk” og “psykologisk perspektiv”, fremstiller risiko av en objektiv karakter som det er mulig å måle og kalkulere seg frem til. Innen dette perspektivet defineres risiko som «*produktet av sannsynlighet og konsekvens*» (Engen et al., 2021, s. 92). Denne definisjonen av risiko brukes i all hovedsak av eksperter innen risikofaget.

2.3 Det tekniske-økonomisk perspektivet

Det tekniske-økonomiske perspektivet har flere fordeler ved sin risikoforståelse. Det anvender sannsynlighet og måleparameter for å vurdere, måle og sammenligne risiko for å finne metoder og verktøy for å kunne håndtere risikoer som har konsekvenser for mennesker, samfunn og økosystem. I tillegg hjelper dette perspektivet med å systematisere kunnskap, usikkerheter, konsekvenser og kategorisere risiko slik at den blir lettere å håndtere. Dette kan bidra til å gi en pekepinn på hvilke risikoer som kan aksepteres og har en nytteverdi for mennesker, samt legge grunnlaget for risikoanalyser som brukes i arbeidet med å forhindre eller redusere konsekvensene av farer. Ofte er det rasjonelle valg som ligger til grunn for risikovurderinger relatert til økonomiske vurderinger, fordi sannsynligheter og konsekvenser settes opp mot hverandre. Dette utfordrer derimot at eksperter, ansatte og lekfolk har fullstendig og riktig informasjon om selve risikoen. I motsetning til eksperter er lekfolk individer som kun har allmenn kunnskap til et gitt fagfelt. Svakheterne ved det tekniske-økonomiske perspektivet er at det er utfordrende å tilegne seg tilstrekkelig kunnskap og at faktorer som er vesentlige ved risikoer utelates. Dermed er det en fare for at risikoanalyser kan inneholde mangler og kan lede til feilvurderinger som igjen kan resultere i fatale konsekvenser. Generelt er eksperter bevisste på faren for feilvurderinger og erkjenner at

risikoanalyser ikke er helt sikre, men ekspertene har som regel stor tiltro til de metodene de utarbeider (Engen et al., 2021, s. 106-107).

2.4 Det psykologiske perspektivet

I likhet med det tekniske-økonomiske perspektivet, ser det psykologiske perspektivet også på risiko som en uavhengig variabel. I kognitiv psykologi brukes psykologiske modeller for å studere hvordan lekfolk responderer atferdsmessig og mentalt når de blir utsatt for ulike typer risikoer (Engen et al., 2021, s. 108). Begrepet risikopersepsjon stammer fra faget kognitiv psykologi, og viser til hvordan mennesker oppfatter, vurderer og håndterer risiko. Begrepet viser både til hvordan mennesker oppfatter verden rundt seg, og hvordan vi bruker informasjon om og vurderer en hendelse for å danne et bilde av den. Lekfolk baserer sine vurderinger av risiko på andre faktorer enn eksperter. Sosiale, individuelle og kulturelle faktorer er med på å styre risikopersepsjonen (Olsen & Mathiesen, 2020).

“Det psykometriske paradigmet” viser til lekfolk sin risikopersepsjon og hvordan de forholder seg til en risiko, denne samsvarer ikke alltid med ekspertenes utregninger om risikoens alvorlighetsgrad. Risikoer som atomkraft og genteknologi oppfattes ofte som farlige og blir ansett som høye risikoer fordi de kan få fatale konsekvenser og er ukontrollerbare for lekfolk. Samtidig oppfattes svømming og alkoholinntak som aktiviteter som er kontrollerbare og kjente. Situasjoner individer utsetter seg selv for frivillig fører ofte til en lav risikovurdering og undervurdering av selve faren, da individet tenker de kan kontrollere utfallet av situasjonen (Engen et al., 2021, s. 108-111).

2.5 Sterk konstruktivisme

Den konstruktivistiske tilnærmingen forstår risiko gjennom samfunnsvitenskapelige perspektiver. Kollektivets og individets tolkning og forståelse av risiko er sentralt i denne tilnærmingen fordi den tar for seg hvordan individer behandler, forstår og bearbeider risiko gjennom samhandling. Sterk konstruktivisme tar for seg hvordan risiko skapes gjennom kulturelle, sosiale og strukturelle prosesser (Engen et al., 2021, s. 114). Enklere forklart er risiko av en subjektiv og intersubjektiv karakter som formes og påvirkes gjennom ulike faktorer i samfunnet.

2.6 Svak konstruktivisme

Svak konstruktivisme, også kalt svak sosialkonstruktivisme, knytter sammen både et realistisk og konstruktivistisk perspektiv på risiko. Det svakt konstruktivistiske perspektivet erkjenner at risiko eksisterer som en uavhengig variabel, men påvirkes av individets virkelighetsoppfattelse og subjektive forståelse av verden. Aven og Renn tilhører retningen svak konstruktivisme, de definerer risiko som «*uncertainty about and severity of the events and consequences (or outcomes) of an activity with respect to something that humans value*» (Aven & Renn, 2010, s. 255). Selv om risiko er en uavhengig variabel tar dette perspektivet høyde for usikkerheten, den manglende kunnskapen som finnes og at risiko delvis er sosialt konstruert. Risikovurderinger er påvirket av metodiske, kognitive, sosiale og institusjonelle begrensninger. Selv om eksperter utarbeider gode risikoanalyser, legger dette perspektivet vekt på at ekspertene og deres kunnskap også er påvirket av kulturelle og sosiale strukturer (Engen et al., 2021, s. 112-113).

2.7 Risikokommunikasjon

Begrepet risikokommunikasjon har sine røtter i forskningen av risikopersepsjon og viser til hvordan eksperter innen risikofaget på best mulig måte kan kommunisere sine kunnskaper og sannsynlighetsvurderinger til befolkningen. For at lekfolk skal forstå og akseptere risiko, er god risikokommunikasjon vesentlig. Som tidligere forklart har lekfolk ofte en annen risikoforståelse enn eksperter. Risikokommunikasjon er derfor et virkemiddel som brukes for å bygge bro mellom ekspertenes risikovurderinger og lekfolk sin risikopersepsjon, og kan dermed redusere forskjellen mellom eksperter og lekfolk sin risikoforståelse (Renn, 2017, s. 201).

William Leiss har identifisert tre faser i risikokommunikasjonen sin utvikling.

Risikokommunikasjon ble i utgangspunktet etablert for å utdanne og lære opp befolkningen til å forstå ekspertene sine sannsynlighetsvurderinger av ulike risikoer. I fase en ble det altså brukt enveis kommunikasjon der risikoen ble kommunisert ovenfra og ned for å få befolkningen til å forstå sannsynligheter. Bakgrunnen for dette var at ekspertene mente at ved å lære om sannsynlighetsvurderinger, ville befolkningen akseptere ekspertene sine

beslutninger. Det viste seg derimot at befolkningen ikke stolte på sannsynligheter som eneste målestokk for risiko. Fase to var preget av et ønske om å overbevise befolkningen om at deres holdninger og atferd mot ulike former for risiko, som for eksempel misbruk av alkohol, ikke var ufarlig og uten risiko. I denne fasen handlet risikokommunikasjonen om å dele ekspertene sine vurderinger med befolkningen for å få de til å endre atferd. Fase en og to ga ikke resultatene ekspertene ønsket ved at det ikke ga samsvar mellom lekfolk og ekspertene sine vurderinger av risiko. I fase tre, som dominerer og er idealet i dag, er fokuset rettet mot å involvere befolkningen i risikokommunikasjonen. I dag er det stor enighet om at risikokommunikasjon burde være en flerveis prosess, også kalt toveis kommunikasjon, som involverer flere parter og oppfordrer til debatt og dialog (Renn, 2017, s. 201-204).

Målet med tilnærmingen i fase tre er å bygge tillit til institusjonene som har ansvar for å analysere og håndtere risiko. Samfunnet sine institusjoner er avhengig av befolkningen sin tillit for å opprettholde sin funksjonalitet, behovet for tillit blir ekstra stort når samfunnet rammes av kriser. Tillit er sårbart, det kan ta svært lang tid å bygge, samtidig som det kan ødelegges og rives ned på kort tid. Samfunnet sin evne til å håndtere uønskede hendelser og innføre sikkerhetstiltak er særlig avhengig av tillit (Engen et al., 2021). Dette så vi særlig under covid-19 pandemien ved at befolkningen sin tillit til myndighetene var vesentlig for gjennomføringen av tiltakene som ble innført.

En kan argumentere for at risikokommunikasjon har utviklet seg fra å fokusere på et realistisk perspektiv på risiko, til et svakt konstruktivistisk. Fase en kan tilhøre det realistiske synet på risiko, ved at risiko oppfattes som en objektiv sannhet som ekspertene har kalkulert seg frem til, og som de må få befolkningen til å forstå. En av grunnene til at denne metoden ikke virket på befolkningen, var at lekfolk ikke stolte på ekspertene. Senere utviklet risikokommunikasjonen seg til å også fokusere på sosiale aspekter gjennom å involvere lekfolk og bygge tillit. Denne fasen kan sammenlignes med det svakt konstruktivistiske perspektivet ved at fokuset ikke bare er å måle objektive sannheter, men også at det er viktig å ta hensyn til hvordan risikovurderinger konstrueres i sosiale og kulturelle strukturer i samfunnet. Toveis kommunikasjon inkluderer befolkningen i prosessen for å vurdere risiko. Dette gjenspeiler igjen det svakt konstruktivistiske synets anerkjennelse av mangfoldige risikoperspektiver. Fra et sosiologisk perspektiv ser vi viktigheten av å fokusere på sosiale og

kulturelle strukturer, og involvere dette i utformingen av risikokommunikasjon for å oppnå forståelse mellom eksperter og lekfolk. Det kan derfor være viktig å ta hensyn til dette når en studerer hvordan en på best mulig måte kan kommunisere risiko til lekfolk.

2.8 Teorien om rasjonelle valg

Teorien om rasjonelle valg (heretter kalt TRV), beskrevet gjennom Aakvaag sin forståelse i boken «Moderne sosiologisk teori» (Aakvaag, 2012) bygger på to grunnprinsipper. Disse er (1) metodologisk individualisme som tilsier at alle sosiale fenomener bunner i aktører sine handlinger, og (2) at de er rasjonelle aktører som er bevisste og anvender en mål-middel-kalkyle for sine handlinger. En viktig del av TRV er bytteteorien som fokuserer på hvordan aktører maksimerer nytte i motsetning til å være styrt av normer og reproduksjon av sosiale systemer. Bytteteorien ble først lansert av sosiologene George C. Homans (1910-1989) og Peter M. Blau (1918-2002). De studerte det moderne samfunn og økonomiens rasjonelle nyttemaksimering, hvor aktører gjennomfører det de anser som nyttige bytter (Aakvaag, 2012, s. 97-98).

Bytteteorien baseres på seks grunnantakelser. (1) Metodologisk individualisme viser til at aktøren er i sentrum og bidrar til å forme alle sosiale fenomener og strukturer.

Overindividuelle systemer og normer overlever, blir skapt og reproduseres gjennom aktører sine bevisste handlinger. (2) Bytter skjer gjennom samhandling i det sosiale liv og kan defineres som en serie bytter aktørene gjør seg imellom. En aktør eier eller besitter noe en annen aktør har interesse av, den andre aktøren bytter dette til seg gjennom gjenytelser. (3) Materielle og immaterielle goder er byttebegrepets anvendelsesområde, dette gjelder både bytter av sosiale prosesser, immaterielle goder så vel som materielle. Kort fortalt omhandler all samhandling en form for bytte. (4) Nytte beskriver verdien av selve byttet og det er nytten som avgjør om aktøren ønsker å foreta bytte eller ikke. Når en aktør foretar et bytte, vil aktøren først vurdere kostnaden og måle den opp mot gevinsten eller motbyttet. Dersom det finnes flere alternativer, vil aktøren velge det alternativet som gir høyest gevinst eller nytte. (5) Nytte som egoisme betegner at aktøren blir ansett som egoistisk i den forstand at aktøren gjør valg basert på det som er mest nyttig for seg selv. (6) Gjensidighetsprinsippet er en standard som innebærer at det skal være et rimelig forhold mellom kostnad og gevinst ved et bytte. Et brudd på gjensidighetsprinsippet vil føre til misnøye og frustrasjon og kan resultere i

at bytteprosesser avbrytes og bryter sammen. Det viktige innen bytteteorien er at den tar utgangspunkt i at samfunnet består av rasjonelle aktører som er motivert av egen nytte, «what`s in it for me». Gjensidighetsprinsippet ligger til grunn for at disse rettferdiggjøres (Aakvaag, 2012, s. 99–101).

I TRV kan aktøren sine grunnleggende handlinger forklares gjennom to filtreringsprosesser. Først at flere valg automatisk forsvinner som følge av objektive, fysiske, kognitive, økonomiske, juridiske og politiske årsaker som aktøren ikke styrer (Aakvaag, 2012, s. 101). Av de gjenværende valgene vil aktøren velge det som gir det beste utfallet etter egne ønsker eller oppfatninger. «*TRV hevder altså at mennesker handler instrumentelt rasjonelt: vi fatter bevisste handlingsvalg hvor vi velger det alternativet som vi oppfatter som mest nyttig med henblikk på å realisere våre ønsker*» (Aakvaag, 2012, s. 102). Handlingsforståelsen hos rasjonelle aktører inneholder tre grunnleggende elementer; ønske, oppfatning og selve valget. «*Ønsker motiverer til handling og er følgelig den primære kausale driften bak våre handlinger*» (Aakvaag, 2012, s. 102).

Et ønske handler om å realisere noe i fremtiden, og derav velges det handlingsalternativet som kan anvendes for å realisere dette. Bak et ønske kan det både ligge egoistiske og altruistiske referanser, derfor er aktører nødvendigvis ikke bare egoister. Når en aktør har flere enn et ønske, rangerer de ønskene etter de alternativer de lar seg rangere etter. Ønskene sammenlignes og utfall vurderes før ønskene rangeres. Er en aktør likegyldig, også kalt arrasjonell, innebærer det at aktøren ikke greier å rangere valgmulighetene. For at et ønske skal være realistisk, er det vesentlig at de er stabile og varige for at de skal være rasjonelle. Endrer ønskene seg stadig blir de ikke gjennomførbare og utfordrende å fullføre. Ønsker bør også være fremtidsrettede dersom de skal fremstå som rasjonelle. Uventede hendelser kan endre på rasjonelle planer, men dette skal ikke ligge til grunn for rasjonelle valg når de fattes. Dermed blir kortsiktighet irrasjonelt, fordi nåtiden kan redusere fremtidige valgmuligheter. Autonome (selvstyrte) og heterogene (individuelle) ønsker må være gjennomført på en planlagt og rasjonell måte. Dersom et ønske blir formet gjennom ytre påvirkning og ikke fra det autonome individ, er det nødvendigvis ikke et rasjonelt valg aktøren foretar. Ytre påkjenninger kan hemme aktørene sine valgmuligheter. Heterogene ønsker kan også være påvirket av hva andre gjør og ytre påvirkninger. Konformisme er å ønske seg det samme som

andre, noe som innebærer å adaptere andres preferanser. Dette kan anses som feighet og uselvstendighet (Aakvaag, 2012, s. 102-106).

Den subjektive oppfatning er formet av kunnskapen aktøren har om verden og er grunnlaget for en gjeldende situasjon og de handlingsalternativer som ligger til grunn for rasjonelle valg. Når kunnskapen er subjektiv, er det nødvendigvis ikke den objektive sannhet aktøren besitter. Dette kan vi også se i risikoperspektivet svak konstruktivisme. Dermed blir handlingsalternativer rasjonelle for aktøren selv om de nødvendigvis ikke reflekterer den objektive kunnskap og sannhet. Irrasjonalitet er når aktøren bevisst velger å se bort fra kunnskap aktøren allerede besitter. Dersom en aktør mottar ny kunnskap, men vanetenking etablerer seg og blir rotfestet hos aktøren kalles dette for irrasjonalitet. Fordommer og empati fører også til irrasjonalitet. I noen situasjoner er det viktig at aktører erkjenner at de ikke besitter god nok kunnskap til å foreta rasjonelle valg og tilegner seg denne før valg treffes. Ved manglende kunnskap er det mulig at aktører generaliserer og det oppstår kognitive illusjoner. Dette kan lede til feilslutninger som baserer seg på egne erfaringer. Her er det mulig å trekke en parallell til det psykologiske perspektivet på risiko, da subjektive oppfatninger former individet sin virkelighetsforståelse (Aakvaag, 2012, s. 1026-109). «*Handlingsvalget er det som utløser handlingen. Ifølge TRV består handlingsvalget i en bevisst og overveid beslutning om å iverksette det beste (mest effektive) av tilgjengelige alternativer med henblikk på å realisere ønsker i lys av oppfatninger*» (Aakvaag, 2012, s. 109). Aktøren må velge det beste alternativet for å oppnå sitt mål. Viljessvakhet kan styres av psykiske krefter som begjær, kjærlighet, hat, frykt etc. Det beste handlingsalternativet er best fordi det gir størst nytteverdi (Aakvaag, 2012, s. 109–110). For å oppsummere skal ønsker og oppfatninger være utløseren til selve handlingen.

2.9 Handling og kommunikativ handling

Habermas bruker begrepet «kommunikativ handling» for å beskrive hvordan mennesker koordinerer samhandling gjennom språklig kommunikasjon. Dette gir aktører «*mulighet til å løse konflikter og leve sammen på en fredelig, fornuftig og rettferdig måte*» (Aakvaag, 2012, s. 173). Kommunikasjon baserer seg på «kraften i det bedre argument», i motsetning til tvang eller belønning og fungerer som et gyldig virkemiddel for å påvirke andre aktører. Habermas definerer «handling» på lik måte som TRV, altså noe målrettet og intensjonelt, for å realisere

et bestemt mål. Han skiller mellom «instrumentell handling», som ikke krever samhandling med andre aktører for å realisere sine mål, og «sosial handling» som krever at aktører samhandler. Strategisk handling gir deltakerne enten positive eller negative konsekvenser eller belønning og straff. Kommunikativ handling i seg selv sikrer en språklig enighet blant aktørene og bidrar til at aktører kan koordinere sine handlingsplaner. Kraften av det bedre argument bidrar til at handlingskompetente aktører, gjennom språk, forhandler seg til en enighet og legger grunnlag for en handlingsplan som koordinerer individene sitt handlingsmønster (Aakvaag, 2012, s. 174-175).

3.0 Metode

3.1 Fremgangsmåte

Ved oppgavens start kontaktet vi RBR for å undersøke muligheten til å gjennomføre et forskningsprosjekt om lekfolk sine holdninger og risikopersepsjon rettet mot brann på arbeidsplassen. Etter kort kommunikasjon med vår informant, ble vi enige om å gjennomføre et møte for å se på hvilke muligheter som fantes. På møtet hadde vi en kort presentasjon om våre ideer, men var åpne for informantens forslag. Informanten var mer enn villig til å bistå vårt prosjekt og ga oss flere alternativer. Etter noen vurderinger bestemte vi oss for at et grunnleggende kurs i brannvern rettet mot arbeidstakere ville være en god anledning til å gjennomføre en induktiv casestudie. Dette ga oss en god anledning til å undersøke deltakerne sine interaksjoner og samhandling i kurset, deres holdninger til brann og risikopersepsjon, samt undersøke hvordan RBR arbeider med risikokommunikasjon.

I en casestudie finnes bare en eller få undersøkelsesenheter og den tar ikke sikte på å generalisere. Casestudier tar ofte for seg prosesser og det er vanlig å se på et forløp eller en bestemt utvikling. Forskningsspørsmålene er nødvendigvis ikke klare i forkant av datainnsamlingen, men formes gradvis. (Halvorsen, 2008, s. 106). Oppgavens forskningsspørsmål har utviklet seg til å finne svar på hvordan lekfolk forstår budskapet til RBR, hvordan lekfolk sine holdninger og risikopersepsjonen blir endret gjennom kurset og hvorfor kursets innhold relateres så mye til hjemmet. For å finne svar på våre forskningsspørsmål har vi valgt tre ulike tilnærminger, både kvalitative og kvantitative

metoder. Vi har gjort egne observasjoner, foretatt spørreundersøkelser, hatt en åpen samtale og gjennomført et semistrukturert intervju med vår informant.

For å innhente data har vi anvendt metodetriangulering, som innebærer at vi har valgt å bruke flere innsamlingsmetoder. Opprinnelig kommer begrepet metodetriangulering fra landmåling, hvor to punkter brukes til å bestemme et tredje punkt. Både kvalitative og kvantitative metoder har styrker, men også svakheter. Svakheterne kan oppheves eller reduseres når metodene kombineres. Metodetriangulering innebærer ofte at en måler et punkt fra ulike vinkler (Halvorsen, 2008, s. 149). Vår anvendelse av metoden har bidratt til at vi har hatt en akkumulereende innsamling av data. Det vil si at vår første innsamling av data har lagt grunnlaget for det videre arbeidet og ny innsamling av data, og så videre. Før vi startet med utformingen av spørreundersøkelsene og intervjuguiden, observerte vi et kurs for å innhente informasjon om kursets innhold og utforming. Informasjonen vi tilegnet oss la grunnlaget for utformingen av spørreundersøkelsene og videre observasjoner. Avslutningsvis la dette igjen grunnlaget for utformingen av det semistrukturerte intervjuet med vår informant.

3.2 Observasjoner

Observasjoner i felt gir forskeren anledning til å observere hva som skjer og hvordan mennesker samhandler. Observasjon betegnes også som en etnografisk metode. Fordelen med observasjoner er at de gir direkte tilgang til sosiale situasjoner og annen kunnskap enn en kan tilegne seg gjennom intervjuer (Stuvøy & Tøndel, 2021, s. 254). Observasjonene kan være åpne eller skjulte for deltakeren og kan skje gjennom at forskeren er deltakende eller ikke deltakende. Direkte observasjon innebærer at deltakerne blir informert om at de blir observert og selve hensikten med forskningen (Halvorsen, 2008, s. 133–135). Det første kurset vi deltok på var kun for å få kunnskap om kursets innhold og struktur, så på dette kurset presenterte vi oss ikke for deltakerne. I starten av de to neste kursene presenterte vi oss for deltakerne og fortalte formålet med prosjektet. Under selve kursene satt vi på bakerste benk, hvor vi gjennomførte våre observasjoner og skrev notater. Dermed var våre observasjoner åpne for deltakerne, men vi var ikke deltakende i selve kurset. Vi bestemte oss for at én skulle notere hvordan kurslederen kommuniserte, mens den andre hadde et større fokus på å observere deltakerne.

3.3 Spørreundersøkelsene

Spørreundersøkelsene ble i forkant av kursene utviklet på Nettskjema.no, som er et verktøy studenter ved Universitet i Stavanger kan ta i bruk. Dette gjorde det mulig å anonymisere samtlige respondenter. Vi utviklet standardiserte spørreskjemaer hvor samtlige respondenter fikk like spørsmål. På kurset fikk respondentene utdelt ark med en QR-kode for å kunne svare med egne mobiler. Spørreskjemaene var en enquête, hvor respondenten selv leser spørsmålene og noterer egne svar (Halvorsen, 2008, s. 141). Spørreundersøkelse 1 (Vedlegg 1) inneholdt 13 spørsmål. 12 spørsmål var lukkede, mens et spørsmål var åpent. «*At spørsmålene er åpne, betyr at respondenten står fritt til å svare hva hun eller han vil. Hvis spørsmålene derimot er lukkede, er svaralternativene gitt på forhånd*» (Halvorsen, 2008, s. 141). Spørreundersøkelse 2 (Vedlegg 2) inneholdt 10 spørsmål. Syv spørsmål var lukkede, mens tre spørsmål var åpne. Spørreundersøkelse 1 ble delt ut og gjennomført før kurset startet, mens spørreundersøkelse 2 ble gjennomført etter kursets slutt.

Totalt var det 40 deltakere på de to kursene vi undersøkte. I denne oppgaven har vi valgt å se bort fra variabler som kjønn og alder. Dette er fordi vi mener det ikke har en stor betydning eller er relevant for resultatet i denne oppgaven, da det er selve samhandlingen, gjensidigheten og risikoforståelsen som er viktig i vår forskning. Samtidig har vi valgt å se bort fra disse variablene da vi har vært nødt til å begrense oppgavens omfang. Deltakerne arbeider i samme kommune og innen samme bransje. Bransjen deltakerne arbeider innen har i liten eller ingen grad med brannvern å gjøre, dermed anser vi dem som lekfolk i oppgavens sammenheng. Deltakerne arbeider spredt i kommunen, og det er nødvendigvis ikke slik at samtlige hadde kjennskap til hverandre. Kursene var identiske, men ble holdt av to forskjellige kursledere. Kurslederne har ekspertise innen brann og beredskap og er derfor ansett som eksperter. Den ene kurslederen var vår informant i RBR og det var hen vi intervjuet i etterkant av kursene. Spørreundersøkelse 1 ble besvart av 41 personer, derav har en deltaker svart på undersøkelsen to ganger. Spørreundersøkelse 2 ble besvart av 40 personer. Vi konkluderer dermed med at alle deltakerne i kursene svarte på spørreundersøkelsene.

3.4 Semistrukturerte intervju

Målet med bruk av semistrukturerte intervjuer (også kalt dybdeintervjuer) «*er i hovedsak å få til en relativt fri samtale ut fra noen spørsmål som forskeren har bestemt på forhånd og satt*

sammen til en intervjuguide» (Stuvøy & Tøndel, 2021, s. 250). Semistrukturerte intervju anvendes til å studere informantens meninger, holdninger, opplevelser og erfaringer. En forsøker å forstå informanten sine perspektiver, samt at informanten får anledning til å reflektere høyt over spørsmålene som stilles (Stuvøy & Tøndel, 2021, s. 251). Vi hadde en samtale og gjennomførte et semistrukturert intervju med vår informant der vi stilte spørsmål om selve kurset og om hvordan RBR bruker risikokommunikasjon som verktøy. I intervjuet spurte vi også vår informant om våre observasjoner og funn fra spørreundersøkelsene. Det første intervjuet ble gjennomført før vi gjorde observasjoner av kursene og var en fri samtale. Det andre fant sted etter at kursene var ferdige og ble gjennomført som et semistrukturert intervju. Dette intervjuet ble avtalt på forhånd og ble gjennomført via telefon. Vår informant ga samtykke til at samtalen ble tatt opp på Nettskjema.no og det ble transkribert i etterkant. Intervjuet varte i overkant av 12 minutter og inneholdt åtte spørsmål (Vedlegg 3).

3.5 Reliabilitet og validitet

Når data samles inn til et forskningsprosjekt er reliabiliteten og validiteten til funnene viktig når kvaliteten skal vurderes. «*An operational measure of the concept is said to be reliable to the extent that it is repeatable or consistent; that is, applying the same measurement rules to the same case or observation will produce identical results*» (Kellstedt & Whitten, 2018, s. 112). Dersom en undersøkelse repeteres og gir identiske svar, anses de å være pålitelige med høy reliabilitet. Dersom en undersøkelse repeteres og gir ulike svar er reliabiliteten ansett som lav. «*A valid measure accurately represents the concept that it is supposed to measure*» (Kellstedt & Whitten, 2018, s. 114). Formålet med undersøkelser er å få svar på de eksakte spørsmål som stilles. Det er viktig at respondenten ikke svarer på annet enn det som er intensjonen med selve spørsmålet. Dette kan skje dersom spørsmål blir dårlig formulert eller dersom respondenten mistolker et eller flere spørsmål. Det kan også forekomme på grunn av individuelle forskjeller som fordommer, forutinntatthet, etnisitet og sosioøkonomiske forskjeller mellom respondenten og forskeren som utformer spørsmålene.

Spørreundersøkelse 1 undersøkte bakgrunnen og risikoforståelsen til respondentene. Kurset er ikke for en bestemt målgruppe, men ønsker å nå bredt. Alle deltakere som til enhver tid gjennomfører kurset har ulik utdanning og arbeidsbakgrunn, noe som gjør at funnene i en tilsvarende undersøkelse vil kunne gi varierende svar. I tillegg vil det være utfordrende å gjøre

en tilsvarende undersøkelse på våre respondenter etter de har gjennomført kurset. Gjennom kurset har respondentene tilegnet seg ny kunnskap om brannsikkerhet og beredskap, noe som vil påvirke deres svar dersom undersøkelsen repeteres. Vi anser derfor at det er vanskelig å måle reliabiliteten til spørreundersøkelse 1. Spørreundersøkelse 2 er rettet mot deltakernes forståelse og mening om kurset sitt innhold, dette har samme utfordring med reliabiliteten som spørreundersøkelse 1. Ettersom kurset i stor grad blir formet etter deltakerne som deltar og deres spesifikke arbeidsplass, kunne våre spørreundersøkelser gitt andre svar dersom vi hadde studert en annen gruppe.

Vi anser validiteten på spørsmålene i spørreundersøkelsene som høy. Dette begrunner vi med at vi var til stede i kurssalen mens respondentene svarte på undersøkelsene. Vi opplevde at ingen av respondentene henvendte seg til oss med spørsmål mens spørreundersøkelsene ble besvart. Vi antar derfor at spørsmålene var tydelige og klare for respondentene. Det er allikevel en mulighet for at enkelte spørsmål kan bli tolket ulikt da respondentene hadde individuelle forskjeller seg imellom og at vi studenter har en annen bakgrunn enn respondentene.

3.6 Metoderefleksjoner

Observasjoner og vissheten om at en er utsatt for forskning kan endre atferdsmønsteret til den observerte (Halvorsen, 2008, s. 136). Både vår presentasjon av forskningsprosjektet og tilstedeværelse under kurset kan ha påvirket svarene til respondentene. Svarene i spørreundersøkelsene og atferden til respondentene kan være påvirket av vår tilstedeværelse, men også kursleder sin tilstedeværelse. En annen begrensning er at deltakerne kan svare avvikende i frykt for å vise manglende kunnskap eller reell personlighet. Intervjuereffekten viser til at en respondent svarer for å gi et godt inntrykk, eller for å ikke virke kunnskapsløs (Halvorsen, 2008, s. 143). Ettersom spørreundersøkelsene våre var helt anonyme, antar vi at deltakerne ikke har opplevd et behov for å skjule sine egentlige meninger fordi svarene i spørreundersøkelsene ikke kan spores tilbake til dem. Som observatører er det også mulig at våre egne fordommer og sosiale bakgrunn har lagt føringer for hvordan vi har oppfattet og forstått innholdet i kursene og svarene til vår informant.

Ved at vi har valgt å se bort fra flere variabler blant deltakerne, er det mulighet for at vi har oversett og utelatt momenter ved funnene som kunne vært relevante for resultatet av oppgaven. Som tidligere forklart har vi valgt å ikke inkludere flere sosiale variabler blant deltakerne for å begrense oppgavens omfang. Dette kan være relevant å studere videre da dette kan resultere i interessante funn.

4.0 Funn

4.1 Spørreundersøkelse 1

Denne delen av undersøkelsene bidro til å kartlegge deltakerne, deres bakgrunn, risikoforståelse og risikopersepsjon. I tillegg ønsket vi å finne ut om deltakerne hadde en grunnleggende interesse av å delta på kurset eller om de deltok av andre årsaker. Av deltakerne i undersøkelsen svarte 87,8% at de har høyere utdanning. 58,8% svarte at de har lederansvar på sin arbeidsplass. Selv om en høy andel av deltakerne har lederansvar svarer hele 97,6% at de deltar på kurset fordi det er obligatorisk, samtidig er det ingen som har forberedt seg til kurset. Hele 85,4% opplever at brann og brannsikkerhet er et tema som blir diskutert på arbeidsplassen og 80,5% svarer at de er opplyst om beredskapsplaner og evakuering på arbeidsplassen.

Opplever du at brann og brannsikkerhet er et tema som blir diskutert på arbeidsplassen din?

Antall svar: 41

Svar	Antall	% av svar	
Ja	35	85.4%	 85.4%
Nei	6	14.6%	 14.6%

Er du godt opplyst om beredskapsplaner og evakuering på din arbeidsplass?

Antall svar: 41

Svar	Antall	% av svar	
Ja	33	80.5%	 80.5%
Nei	3	7.3%	 7.3%
Usikker	5	12.2%	 12.2%

Av deltakerne svarte 26,8% at de tidligere har opplevd brann. 82,5% svarer at de tenker på brannsikkerhet i hverdagen, samtidig svarte 82,9% nei på spørsmålet om de *opplever brann som en reel fare og risiko i hverdagen*.

Har du tidligere opplevd brann?

Antall svar: 41

Svar	Antall	% av svar	
Ja	11	26.8%	 26.8%
Nei	30	73.2%	 73.2%

På spørsmålet *se for deg at brannalarmen går på din arbeidsplass. På en skala fra 1 til 5, hvor stor sannsynlighet er det for at du opplever at dette er en reell brann? (1 = lav sannsynlighet, 5 = høy sannsynlighet)* svarer 41,5% på svaralternativ to. Kun 7,3%, altså 3 personer, svarer alternativ fem. Til sammen svarer 24 personer svaralternativ 1 og 2, noe som tilsvarer 58,6%.

Se for deg at brannalarmen går på din arbeidsplass. På en skala fra 1 til 5, hvor stor sannsynlighet er det for at du opplever at dette er en reell brann? (1 = lav sannsynlighet, 5 = høy sannsynlighet)

Antall svar: 41 Snitt: 2.51 Median: 2

Svar	Antall	% av svar	
1	7	17.1%	 17.1%
2	17	41.5%	 41.5%
3	9	22%	 22%
4	5	12.2%	 12.2%
5	3	7.3%	 7.3%

4.2 Spørreundersøkelse 2

Denne undersøkelsen var rettet mot deltakernes forståelse og meninger om kurset sitt innhold. Hva fungerte bra eller mindre bra. Vi ville undersøke om risikopersepsjonen til deltakerne hadde endret seg i løpet av kurset. Alle deltakerne synes kurset sitt innhold var enkelt å forstå. Da vi spurte hva som fungerte godt var det flere deltakere som trakk frem humor. Mange trakk frem at det var positivt at det var rom for spørsmål og kommentarer i løpet av kurset.

Flere av deltakerne trakk også frem at fokus på brannsikkerhet i hjemmet fungerte godt som en del av kurset. På spørsmålet *hva gjorde kurset mer eller mindre interessant* trakk mange deltakere frem kursholderen. «*Balanse mellom humor og alvor*» skrev en deltaker. En annen svarte «*nytteverdi utover kun jobbsammenheng*». En annen deltaker trakk frem at «*Hverdagslige eksempler som vi kunne kjenne oss igjen i*» var positivt ved kurset. Bilder og god foredragsholder ble trukket frem av flere. Da vi spurte deltakerne om det var noe de savnet ved kurset, fikk vi 26 svar der 20 respondenter svarte “nei”. 62,5% svarte at kurset hadde endret deres innstilling til brannsikkerhet, mens 37,5% svarte nei.

Har dette kurset endret innstillingen og holdningen din til brannsikkerhet?

Antall svar: 40

Svar	Antall	% av svar	
Ja	25	62.5%	 62.5%
Nei	15	37.5%	 37.5%

80% svarte at arbeidsplassen har gode tiltak for å ivareta brannsikkerhet på arbeidsplassen og 85% svarte at arbeidsplassen fokuserer på og kommuniserer om brannsikkerhet.

72,5% svarte “ja” til at det finnes tiltak eller noe som kan endres for å forbedre brannsikkerheten på arbeidsplassen.

Finnes det tiltak eller noe som kan endres på din arbeidsplass som kan forbedre brannsikkerheten?

Antall svar: 40

Svar	Antall	% av svar	
Ja	29	72.5%	 72.5%
Nei	0	0%	0%
Usikker	11	27.5%	 27.5%

Til slutt spurte vi om deltakerne fikk større forståelse for brannsikkerhet på sin arbeidsplass gjennom at store deler av kurset var relatert til hjemmet. Her svarte 97,5% “ja”. Dette var alle utenom en deltaker.

Kursleder relaterte mye av kurset til brannsikkerhet i hjemmet. Bidro dette til større forståelse til hvordan beredskap kan utføres på din arbeidsplass?

Antall svar: 40

Svar	Antall	% av svar	
Ja	39	97.5%	 97.5%
Nei	1	2.5%	 2.5%

4.3 Våre observasjoner

Som nevnt har vi observert to kurs med forskjellige kursledere, men videre i oppgaven skiller vi ikke mellom disse to kursene og presenterer dem som ett. Ettersom vår informant var en av disse kurslederne, er det naturlig for oss å vektlegge dette kurset i større grad. Blant annet fordi vi har fått anledning til å intervjuer hen om våre observasjoner i etterkant. Kurset startet med en kort introduksjon av kursleder og en kort gjennomgang av kurset sitt innhold. I løpet av kurset la kursleder opp til aktiv deltakelse blant deltakerne ved å stille spørsmål til deltakerne direkte. Deltakerne fikk også anledning til å stille egne spørsmål og fortelle om enten positive eller negative erfaringer, samt tiltak de hadde gjort på egen arbeidsplass og i hjemmet med tanke på brannsikkerhet.

I første del av kurset ble det presentert fakta om brann og viktigheten av brannvernutstyr. Andre del handlet i hovedsak om brannsikkerhet i hjemmet og hvilke risikoer som finnes i hverdagslige situasjoner. Det ble gjennomgått farer med brann i komfyr, vann i olje, og elektrisk utstyr som mobilladere og ledninger. Her ble bilder, videoer og tidligere erfaringer brukt som eksempler. Avslutningsvis vendte kurset tilbake til arbeidsplassen og fokuserte på brannalarmanlegg, rømningsveier og utstyr. Vi observert at kursleder vekslet mellom å være alvorlig og bruke humor. Kursleder fortalte flere vitser og presenterte informasjon gjennom egne erfaringer på en humoristisk måte. Vi observert mye latter gjennom kurset. Avslutningsvis ble det gjennomført en praktisk øvelse av bruk av brannslukningsapparat. Vi har ikke inkludert denne øvelsen i vår studie.

5.0 Drøfting

På kurset kom deltakerne som individer, noen av dem var kollegaer, og sammen dannet de en gruppe som var et fellesskap under kurset. Dette, sammen med kursleder, la grunnlaget for strukturen og de sosiale rammene. Kursleder formidlet i intervjuet at hen og andre kursledere ønsket å være en fasilitator for at kurset skulle få en åpen ramme og at deltakere skulle svare på spørsmål, dele egne erfaringer og ha interaksjoner seg imellom. Informanten formidlet at kurslederne ikke ønsket å holde et foredrag, men at kurset skal gjennomføres i samspill med deltakerne.

For å svare på problemstillingen: «Hvorfor blir samhandling og gjensidighet skapt og brukt i et kurs om brannvern og beredskap?» vil vi se nærmere på våre forskningsspørsmål og drøfte disse gjennom teorien vi har presentert i oppgaven. Først vil vi se nærmere på forskningsspørsmålet: «hvilke virkemidler kan brukes for å endre deltakere sin risikopersepsjon og holdninger til brannsikkerhet og beredskap?»

85,4 % av deltakerne svarte at brann og beredskap er et diskutert tema på arbeidsplassen, men kunnskapsnivået til deltakerne er ikke undersøkt i denne oppgaven. Allikevel var det interessant at kun 2,4 % hadde et ønske om å øke egen kunnskap om emnet. Når vi stiller spørsmålet om deltakerne tror at en utløst brannalarm oppleves som en reell brann svarer 59,2 % de laveste svaralternativene. Da vi spurte informanten om hen hadde noen tanker om svarene i spørreundersøkelsene, er dette noe hen trekker frem:

«Det som er litt bekymringsverdige er hvor mange som tror alle brannalarmer er falske, men det tror jeg går igjen uansett hvem og hvor mange du hadde intervjuet».

Dette kan også indikere at deltakerne har lav risikopersepsjon relatert til brann og antakelig tenker at de ikke har behov for ny kunnskap. I spørreundersøkelse 2, som ble besvart ved kurset sin slutt, spurte vi deltakerne om hva som fungerte godt på kurset. Her trekker mange frem at åpen dialog, humor og rom for spørsmål var svært positivt. Dette er også noe vi selv observerte på kurset. Som nevnt i kapittelet om risikokommunikasjon, er det stor enighet om at toveis kommunikasjon er idealet i dag. Med dette som utgangspunkt, ønsket vi å se om

dette er noe kurslederen er bevisst på og bruker i sin formidling. I intervjuet spurte vi derfor hvorfor hen stiller spørsmål og oppfordrer til åpen dialog på kurset. Hen svarte:

«Strategien er jo at dette skal være en toveis kommunikasjon. Det er mange som har opplevd ting som kan være viktig å dele med de andre, altså årsaker, tankegang og så videre. Og så er det mye av det som jeg stiller spørsmål til å begynne med er gjerne for å avdekke om noen har hatt en eller annen brann der det har gått skikkelig galt, der de gjerne har mistet noen nære eller bekjente i brann for å vite hvor du skal legge deg i kurset. Men det er jo fordi det er toveis, altså hvis ikke hadde jeg kalt det for foredrag. Men så lenge det er kurs er det ønskelig at de skal være åpne og tørre å spørre om ting som de har sett og tenkt på»

Her ser vi at informanten er bevisst på begrepet toveis kommunikasjon, og kurslederne bruker denne metoden bevisst i kurset. Hen trekker frem at det er gunstig å dele erfaringer og stille spørsmål for å avdekke eventuelle brannfarer på deltakernes arbeidsplass. Senere i intervjuet trekker informanten frem at selv om kurslederne står med uniform, er ikke deres rolle å stå med pekepinn. Dette ville vært enveis kommunikasjon, altså at kurslederen formidler kunnskapen sin ovenfra og ned til deltakerne. Her er det ingen rom for å diskutere fakta, og deltakerne må akseptere det som blir presentert.

I intervjuet ønsket vi å finne ut om kurslederne har en strategi eller pedagogisk tilnærming til hvordan kurset gjennomføres. På dette spørsmålet svarer vår informant at:

«Det er bygget opp for å treffe de på et forebyggende nivå, altså at vi skal se etter feil og mangler og hva de kan gjøre for å minske risikoen for brann i deres bygg. Så det er jo litt informasjon, og å få de til å, hva skal jeg si, få deltakerne til å avdekke brannfare på bedriften.»

En viktig del av kurset er altså å avdekke brannfarer på deltakernes arbeidsplasser for å gi dem informasjon om forebyggende tiltak. En kan argumentere for at for å oppnå dette, er det ikke tilstrekkelig å bruke enveis kommunikasjon. Gjennom å bruke toveis kommunikasjon på kurset, observerte vi at kursleder får informasjon om deltakerne sine arbeidsplasser og problemområder. Denne informasjonen er nyttig for å kunne tilpasse kurset sitt innhold til deltakerne sine arbeidsplasser og finne eventuelle brannfarer. Den åpne dialogen i kurset, som vi skal drøfte senere, kan også hjelpe kursleder å forstå deltakernes kunnskapsnivå. Her ser en

at enveis kommunikasjon kan være problematisk ved at viktig og relevant informasjon fra publikum kan bli utelatt i prosessen. Ved at deltakerne deler, kan kursleder avdekke hva som kan forbedres og kurset blir dermed rettet direkte mot deltakernes arbeidsplass. Dermed fikk deltakerne konkrete råd om hva de kunne gjøre for å forbedre brann sikkerheten. Hvis kurslederen hadde brukt enveis kommunikasjon, er det ikke sikkert den hadde tilegnet seg denne informasjonen. Slik hadde ikke kurset blitt tilpasset til deltakernes arbeidsplass som det blir ved bruk av toveis kommunikasjon. Vi ser altså at bruk av toveis kommunikasjon er gunstig for kurslederne, ved at de kan tilegne seg informasjon som kan brukes for å avdekke brannfarer på deltakernes arbeidsplass. Samtidig var toveis kommunikasjon også positivt for deltakerne på kurset. For å relatere dette til de ulike tilnærmingene til risiko, ser vi at kurset ikke bare fokuserer på objektive sannheter og farer, men inkluderer også sosiale og kulturelle faktorer. I samhandling med deltakerne skapes en felles risikoforståelse og tilnærmingen som anvendes kan dermed anses som svak konstruktivistisk.

I spørreundersøkelse 2 ønsket vi å se hva deltakerne syntes var interessant ved kurset. Her er det flere som trekker frem at den åpne dialogen i kurset var positiv. Dette ser vi blant annet når en deltaker trekker frem at *«at en kunne spør, og høre andres spørsmål om viktige ting»* gjorde at kurset fremsto som mer interessant. Åpen dialog og toveis kommunikasjon ga deltakerne muligheten til å få svar på spørsmål og ting de lurte på. De får viktig generell informasjon om vanlige brannfarer, men har også mulighet til å styre kurset til de områdene de selv føler er vesentlig og interessant for dem. Humor er et virkemiddel som brukes av kursleder for å skape dialog og en uhøytidelig stemning i kurssalen. En kan altså argumentere for at bruk av humor gjør det lettere å oppnå toveis kommunikasjon, ved at stemningen på kurset i større grad gir rom for å delta og dele. Humor kan bidra til at deltakerne opplever at de ikke er på foredrag der de får beskjed om hva de gjør feil og må endre, men at de heller sammen skal finne ut av tiltak som kan hjelpe dem med å forbedre brann sikkerheten på sin arbeidsplass. Humor tok en større plass i kurset enn vi hadde sett for oss før vi startet våre observasjoner. Dette mener vi var et viktig verktøy i formidlingen av risikokommunikasjon i kurset. Samtidig var det enkelte deltakere som skrev i spørreundersøkelse 2 at det var gøy med humor, men at dette tok en litt for stor del av kurset.

Nå vil vi se nærmere på vårt andre forskningsspørsmål: «80 prosent av alle branner starter i hjemmet, hvorfor bruker eksperter dette til å kommunisere brannsikkerhet på arbeidsplassen og i hvilken grad er dette viktig?». 97,5% av respondentene svarte i spørreundersøkelse 2 at kurset sitt innhold om beredskap i hjemmet bidro til større forståelse for hvordan beredskap kan utføres på deres arbeidsplass. I intervjuet med vår informant ønsket vi å høre hvorfor det er relevant å trekke inn hjemmet i dette kurset, og hvilken ønsket effekt dette skal ha. Hen svarte at:

«Det er enkelt og greit fordi det er psykologisk, fordi vi ser at når vi snakker om grenuttaket som de har på jobb så er det ikke så mange som henger med i forhold til det de gjør med grenuttaket hjemme. Så du treffer de mer personlig når du drar med det som er i hjemmet. Og de farene som vi snakker om i hjemmet, er jo akkurat de samme som går igjen på arbeidsplassen. Vi ser at vi får en mye høyere forebyggende effekt med å dra inn hjemmet, for som sagt; da blir det personlig. Og så er det jo også en viktighet at du skal tenke forebygging både hjemme og på arbeidsplassen»

Vår informant fortalte at det er enklere for deltakerne å relatere seg til innholdet dersom de ser en personlig gevinst av budskapet og kunnskapen. Hjemmet er personlig for hver enkelt av deltakerne, noe kursleder anvender for å vekke interesse og formidle kunnskap om brannsikkerhet og beredskap. Vi observerte at engasjementet blant deltakerne var høyere da kurslederen snakket om brannsikkerhet i hjemmet enn på arbeidsplassen. Flere ønsket å fortelle om egne erfaringer og stilte engasjert flere spørsmål. Det er ikke bare kursleder som svarer, men nå svarer andre deltakere på hverandres spørsmål. Særlig mobilladere er et tema mange stiller spørsmål ved. «*Er det brannfarlig å lade mobilen mens man sover?*», ble det spurt om. Mange deltakere diskuterer dette emnet. Vi anser at nytte som egoisme ble et viktig verktøy i kurset, da brannsikkerhet i hjemmet skapte et enda større engasjement blant deltakerne. Grunnen til dette kan være at deltakerne får kunnskap de kan anvende i hjemmet, ikke bare på arbeidsplassen som er temaet i kurset. Mange deltakere hadde barn og diskuterte deres brannsikkerhet. «*Barna mine lader mobilen mens de sover og har mobilen på nattbordet*» fortalte en deltaker. «*Vi må gjennomgå rutinene hjemme*» forteller en annen deltaker. Som vår informant fortalte, kan en anvende psykologi for å endre deltakernes risikopersepsjon. Det å relatere kursets innhold til hjemmet kan dermed også være et svar på vårt første forskningsspørsmål. Å treffe deltakerne på et personlig plan gjennom å informere om brannsikkerhet i hjemmet, er et virkemiddel som brukes for å endre deres

risikopersepsjon. Dette er fordi deltakerne kan oppleve større nytte av å lære om brannsikkerhet i hjemmet fordi hjemmet representerer noe nært. Dermed kan dette bidra til at deltakerne i større grad tilegner seg ny kunnskap, og holdninger om brannsikkerhet både i hjemmet og på arbeidsplassen endres.

Vi vil nå drøfte hvorfor samhandling og gjensidighet blir skap og brukt i kurset og hvorfor dette er viktig for kurset som helhet. I spørreundersøkelse 1 var det totalt 11 personer som svarte at de hadde opplevd brann tidligere, men det var kun syv personer som var åpne om at de hadde opplevd brann i selve kurset. Det kan være personlighetsmessige årsaker til dette, men også at spørsmålet ble stilt i starten av kurset. Strukturen i kurset var ikke satt, samholdet manglet, deltakerne var usikre på hverandre og så nødvendigvis ikke nytteverdien av å utveksle egne erfaringer og kunnskap. Gjensidighetsprinsippet betyr at det skal være et forhold mellom hva en deltaker gir og får, dette var ikke tydelig på dette tidspunktet. Vi kan anta at tilliten til kursleder og andre deltakerne ikke var til stede på dette tidspunktet og derfor valgte muligens deltakerne å ikke åpne seg for hverandre. I intervjuet fortalte informantene at kurslederne valgte å stille dette spørsmålet i starten av kurset slik at innholdet kunne korrigeres dersom noen hadde traumatiske opplevelser med brann. Dette er en forståelig framgangsmåte, samtidig kan en argumentere for at deltakerne sine svar ville vært annerledes dersom spørsmålet ble stilt senere i kurset.

Vi observerte at det tok noe tid før deltakerne begynte å delta aktivt i kurset. Kurslederne fortalte først litt generelt om brann, viste statistikker om hvor brann oppstår og hva som er de vanligste brannårsakene. Vi observerte at kursleder vekslet mellom å være seriøs samtidig som hen brukte vitser og morsomheter da hen formidlet budskapet. De fleste deltakerne lo av kursleders vitser, noe vi observerte lettet stemningen gradvis. Kursleder var lite høytidelig og vitset om egne erfaringer og feiltakelser hen har observert i tjeneste. Utsagn som «jeg er bare en enkel fyr og skjønner ikke sånn» og andre vitser bidro til å senke skuldrene til deltakerne. Kursleder dristet seg også til å vitse om deltakernes arbeidsplass og brannsikkerheten der.

Senere i kurset spurte kursleder hvilke virkemidler med tanke på brann på arbeidsplassen som fungerer best, da var det flere som valgte å svare. Fra å være en rolig gruppe hvor nesten

ingen responderte, var det nå flere som valgte å ta ordet. Vi observerte at deltakerne ikke bare svarte på spørsmålet til kursleder, men noen fortalte også om egne erfaringer og stilte nye spørsmål. Vi kunne observere at den tilbakeholdte stemningen som var til stede i starten av kurset endret seg gradvis. Ved bruk av formidlingsteknikk og humor så vi at kursleder bidro til å endre stemningen. Endringen i holdningen til deltakerne har dermed lagt grunnlaget for at de begynner å ta ordet i kurssalen. Til spørsmålet om kursleder bruker humor som et bevisst virkemiddel eller om det bare er hens personlighet svarer hen:

«Ja det er det og, jeg er jo morsom. Men det er rett og slett bevisst fordi at det er mange som tror at når de kommer til brannvesenet og vi står i uniform at vi står der med pekepinn. Og så er det også for at de skal kunne slippe skuldrene ned og kunne svare. Dette er uformelt og her går det an å svare på det. Med humor vil folk være litt mer med og være mer delaktige når det ikke er bare sånn døds- ja sånn at her må dere følge med og høre hva jeg har å si. Så det er bare for å myke opp stemningen og holde liv i de. Du kan jo tenke deg at når vi har kurs fra 5-8, der de har sittet i en barnehage med ungene fra 7-3 i sandkassen, så er de rimelig fjerne i hodet når de kommer til oss. Så da brukes humor for å dra de med»

Her ser vi at bruk av humor er en bevisst strategi kurslederne bruker for å aktivere deltakerne. Dette skaper en utveksling av egne erfaringer og kunnskap, noe vi tolker som bytter deltakerne gjør seg imellom. Når en deltaker velger å dele informasjon kan andre se nytte i budskapet. For eksempel ble det nevnt håndtering av stearinlys og faren ved å samle flere av disse på et lite område, noe som var relevant for deltakernes arbeidsplass. Da dette temaet kom opp hadde flere av deltakerne gode råd om hvordan de pleier å håndtere lysene, noe de delte med hverandre. Flere respondenter uttrykte i spørreundersøkelse 2 at dette var nyttig informasjon fordi dette var en ukjent risiko som de nå kunne være bevisste på i fremtiden. Dette førte til at det ble etablert en åpenhetskultur og flere våget å fortelle om sine utfordringer på sin arbeidsplass og hvordan de eventuelt hadde løst disse. Det var flere deltakere som fortalte hverandre om rømningsveier og evakueringer på egen arbeidsplass og utfordringer det hadde skapt. Som i TRV kan vi se at deltakerne inngår bytter gjennom å dele personlige erfaringer fra arbeidsplassen. Kunnskapsutvekslingen i kurset skjedde nå mellom deltakerne, det var ikke bare kursleder som underviste deltakerne. Senere i kurset kan vi se at temaet brannsikkerhet i hjemmet bidro til enda større engasjement. Når desto flere tar ordet, er det flere og flere som hiver seg med i samtalen. Det foregår et bytte av kunnskap som

kommer til nytte for både kursleder som kan bruke deltakernes erfaringer i sin formidling, og deltakerne som lærer av hverandre. Dette viser viktigheten av toveiskommunikasjon og at lekfolk kan dra nytte av hverandres kunnskap og erfaringer.

Sosiologen Randal Collins argumenterer for at samtaleinteraksjoner uavhengig av sin enkelhet har et potensiale til å generere en lokal og umiddelbar følelse av solidaritet blant de som deltar i samtalen. Nøkkelen er samtalen i seg selv og nødvendigvis ikke emnet som diskuteres. I en samtale hvor samtlige deltakere gjensidig fokuserer på samme emne kan deltakerne gradvis bli engasjert eller oppslukt. Vanligvis foregår endringen ubevisst og skaper en følelsesmessig tilstand hos deltakerne. En følelse av tilhørighet og medlemskap kan oppstå og forsterkes gjennom samtalen, dog om samtalen bare er midlertidig. Dette bidrar til å skape gjensidig tillit, varme og engasjement. Disse delte følelsene kaller Collins «emotional energy» (Collins i Weininger et al., 2018, s. 5–6).

Flere deltakere svarte i spørreundersøkelse 2 at humor bidro til å gjøre kurset mer interessant. Vi observerte at latter også var et viktig og vesentlig bidrag til å til å endre dynamikken i kurssalen. Man kan si at humor bidro til å forme en lik emosjonell følelse blant deltakerne. Gjennom denne følelsen formet deltakerne et felleskap og fikk solidaritet overfor hverandre. Dette var et av bidragene som gjorde at deltakerne gikk fra å være passive tilhørere til å bli engasjerte og aktive. Desto flere som velger å ta ordet, er det flere som hiver seg med i diskusjonen. Slik skapes en dominoeffekt, hvor den ene aktiverer den andre. Gjennom begrepet emotional energy kan vi se hvordan en felles energi og følelse av solidaritet blant deltakerne skaper rom for samhandling og dialog. Videre skaper solidaritetsbåndet rom for at deltakerne deler egne erfaringer og stiller spørsmål som er relevante for flere, noe som er viktig for at gjensighetsprinsippet skal kunne etableres. Gjennom diskusjonene så vi hvordan deltakerne begynte å argumentere for og mot hverandres forslag til tiltak og kom med alternative forbedringsforslag. Som beskrevet kan denne formen for samhandling anses som kommunikativ handling hvor deltakerne argumenterte for og mot andres innspill og kom til en felles enighet. Deltakerne, som er lekfolk, lærte av hverandre, diskuterte sammen med kursleder tiltak som de kunne dra nytte av etter kurset. Et eksempel på dette er at en av deltakerne var usikker på hvor hen kunne finne brannslukningsapparat på arbeidsplassen. En annen deltaker informerte om hvor det befant seg, og da oppsto det en diskusjon blant

deltakerne om dette var riktig plassering med tanke på praktisk utførelse ved brann. Kursleder deltok også i diskusjonen og kom med potensielle forslag.

En grunn til at deltakerne ikke var aktive i begynnelsen av kurset kan være fordi de grunnleggende elementene som er vesentlige for gjensidighetsprinsippet var ikke til stede. De ble derimot fasilitert av kursleder utover i løpet av kurset. Gjennom humor og ufarliggjøring fikk kurslederne deltakerne i tale, de stilte spørsmål og utvekslet egne erfaringer. «What`s in it for me» kan deltakerne spørre seg. Hvis de deler erfaringer, ønsker de å få noe tilbake. Nytteverdien av at deltakerne byttet erfaringer viste seg å være en stor del av verdien med kurset. Dette kan også beskrives som toveiskommunikasjon, mellom kursleder og deltakerne, men også deltakerne seg imellom. Dersom jeg deler min erfaring, får jeg din erfaring. Dette skaper en nyttig kunnskapsutveksling.

6.0 Konklusjon

Gjennom denne casestudien har vi studert hvorfor samhandling og gjensidighet blir brukt i et kurs om brannvern og beredskap. Historisk har risikokommunikasjon endret seg fra enveisformidling til å involvere flere parter. Ved å studere kurset gjennom ulike former for risikokommunikasjon, har vi observert viktigheten av å bruke toveiskommunikasjon og hvordan dette har en god effekt. Lekfolk har en annen risikoforståelse enn eksperter, derfor er toveiskommunikasjon gunstig for å forsikre at budskapet blir forstått og at det gjøres gjennom åpen dialog. Vi har sett hvordan kursleder tok i bruk hjemmet som tema for å gjøre innholdet i kurset mer interessant for deltakerne, ved å appellere til deltakerne på et personlig plan. Dette bidro til å skape engasjement og aktivere deltakerne i kurset. Vi mener at deltakerne fikk større et utbytte av kurset fordi de fikk en nytteverdi utover arbeidsplassen.

En viktig observasjon er at forholdene for toveiskommunikasjon ikke var etablert i starten av kurset. Strukturen og de sosiale rammene var ikke satt, noe som ble en viktig oppgave for kursleder å etablere. For å etablere toveis kommunikasjon viste humor seg å være et viktig virkemiddel. Humor bidro til å etablere emotional energy, som skapte solidaritet og samhold.

Dette la rom for gjensidighetsrinsippet og at deltakerne startet å utveksle erfaringer og kunnskap. Denne utvekslingen er bytter deltakerne gjør seg imellom, fordi de finner nytte i det den andre formidler. Gjensidighetsprinsippet er altså viktig for deling av erfaring og kunnskap, som skaper grunnlaget for etableringen av toveis kommunikasjon.

I kurset har vi sett viktigheten av etableringen av gjensidighetsprinsippet og hvordan dette bygges opp. Dette har lagt grunnlaget for utveksling av erfaringer, som har vært viktig for at deltakerne skulle få økt kunnskapsnivå og endret risikopersepsjon med tanke på brann og beredskap. Samhandling og gjensidighet er et viktig virkemiddel i risikokommunikasjon og bidrar til å legge til rette for toveis kommunikasjon. For å konkludere er etableringen av samhandling og gjensidighet et viktig virkemiddel for å oppnå toveiskommunikasjon. Dette bidrar til at deltakerne i større grad tilegner seg ny kunnskap og finner nytteverdi i hverandres deltakelse.

Referanseliste

Aakvaag, G. C. (2012). *Moderne sosiologisk teori* (3. oppl.). Abstrakt forlag.

Aven, T., & Renn, O. (2010). Response to Professor Eugene Rosa's viewpoint to our paper. *Journal of Risk Research*. Routledge.

DSB (2024, 15. januar). *Færre omkommer i brann*. Hentet 19. April fra:
<https://www.dsb.no/nyhetsarkiv/2024/farre-omkommer-i-brann/>

Engen, O. A. H., Gould, K. A. P., Kruke, B. I., Lindøe, P. H., Olsen, K. H. & Olsen, O. E. (2021). *Perspektiver på samfunnssikkerhet* (2. utgave.). Cappelen Damm Akademisk.

Halvorsen, K. (2008). *Å forske på samfunnet: En innføring i samfunnsvitenskapelig metode* (5. utg). Cappelen Damm Akademisk.

Kellstedt, P. M., & Whitten, G. D. (2018). *The fundamentals of political science research* (Third edition.). Cambridge University Press.

Olsen, O. E. & Mathiesen, E. R. (2020). *Media og krisehåndtering* (2. utgave.). Cappelen Damm Akademisk.

Renn, O. (2017). *Risk governance : coping with uncertainty in a complex world* (1st. ed.). Routledge.

Stuvøy, I., Tøndel, G., & Tjora, A. H. (2021). *En smak av forskning: bacheloroppgaven som prosjekt, prosess og produkt* (1. utgave.). Cappelen Damm Akademisk.

Weininger, E. B., Lareau, A., & Lizardo, O. (Eds.). (2018). *Ritual, emotion, violence: Studies on the micro-sociology of Randall Collins*. Routledge.

Vedlegg 1

Spørreundersøkelse 1

1. Hva er din høyeste fullførte utdanning?

Svaralternativ: 1. Grunnskole. 2. Videregående. 3. Høyere utdanning

2. Har du lederansvar på din arbeidsplass?

Svaralternativ: 1. Ja. 2. Nei.

3. Har du tidligere opplevd brann?

Svaralternativ: 1. Ja. 2. Nei.

4. Opplever du brann som en reell fare og risiko i din hverdag?

Svaralternativ: 1. Ja. 2. Nei.

5. Hvor opplever du at det er størst fare for brann?

Svaralternativ: 1. Hjemme. 2. Arbeidsplassen. 3. Begge.

6. Opplever du at brann og brannsikkerhet er et tema som blir diskutert på din arbeidsplass?

Svaralternativ: 1. Ja. 2. Nei

7. Opplever du at brann og brannsikkerhet er et tema som blir diskutert hjemme?

Svaralternativ: 1. Ja. 2. Nei

8. Er du her i dag fordi kurset er (1) **obligatorisk** eller fordi du har et (2) **ønske om å lære** mer om brannsikkerhet?

Svaralternativ: 1. Obligatorisk. 2. Ønske om å lære.

9. Har du forberedt deg til dette kurset?

Svaralternativ: 1. Ja. 2. Nei

10. Hvis ja, hvordan har du forberedt deg?

Svaralternativ: Tekst

11. Er du godt opplyst om beredskapsplaner og evakuering på din arbeidsplass?

Svaralternativ: 1. Ja. 2. Nei. 3. Usikker

12. Tenker du på brannsikkerhet i hverdagen?

Svaralternativ: 1. Ja. 2. Nei

13. Se for deg at brannalarmen går på din arbeidsplass. På en skala fra 1 til 5, hvor stor sannsynlighet er det for at du opplever at dette er en reell brann? (1= lav sannsynlighet, 5= høy sannsynlighet)

Svaralternativ: 1 til 5

Vedlegg 2

Spørreundersøkelse 2

1. Synes du innholdet i kurset var enkelt å forstå?

Svaralternativ: 1. Ja. 2. Nei. 3. Noe.

2. Hva med kurset synes du fungerte godt?

Svaralternativ: Tekst

3. Var det noe du savnet ved kurset?

Svaralternativ: Tekst

4. Hva gjorde kurset mer/mindre interessant?

Svaralternativ: Tekst

5. Etter å ha deltatt på dette kurset, synes du dere har gode tiltak for å ivareta brannsikkerheten på din arbeidsplass?

Svaralternativ: 1. Ja. 2. Nei. 3. Usikker.

6. Har dette kurset endret innstillingen og holdningen din til brannsikkerhet?

Svaralternativ: 1. Ja. 2. Nei.

7. Er du godt opplyst om beredskapsplaner og evakuering på din arbeidsplass?

Svaralternativ: 1. Ja. 2. Nei. 3. Usikker.

8. Opplever du at din arbeidsplass fokuserer og kommuniserer om brannsikkerhet?

Svaralternativ: 1. Ja. 2. Nei. 3. Usikker.

9. Finnes det tiltak eller er noe som kan endres på din arbeidsplass som kan forbedre brannsikkerheten?

Svaralternativ: 1. Ja. 2. Nei. 3. Usikker.

10. Kursleder relaterte mye av kurset til hjemmet. Bidro dette til større forståelse for hvordan beredskap kan utføres på din arbeidsplass?

Svaralternativ: 1. Ja. 2. Nei.

Vedlegg 3

Semistrukturert intervju

1. Har du fått sett gjennom spørreundersøkelsen? Har du noen tanker om svarene?
2. Hva er målet med kurset?
3. Har dere en strategi eller pedagogisk tilnærming for hvordan dere gjennomfører kurset? Og er humor et bevisst virkemiddel eller er det din personlighet?
4. Hvor lenge har du hatt disse kursene? Har kurset endret seg over tid, eller har det vært uendret?
5. Hvorfor relaterer du så mye av kurset sitt innhold til hjemmet?
6. Hvorfor stiller du spørsmål og oppfordrer til dialog med deltakerne på kurset? Og hvilke erfaringer har du med det?
7. Har du noen tanker om hvorfor noen ikke er åpne om at de har opplevd brann?
8. Hva opplever du har mest nytteverdi for deltakerne, at de utveksler erfaringer med hverandre eller at du som kursleder formidler kunnskap?